

X. EMLÉKHELYEK ÉS TÁRGYAK

(Rovatvezető: PARÁDI Ákos)

ZEIDLER Sándor

A feltételezett III. világháború tervezett kitüntetései.

DOI : 10.31628/RTH,XXIII2018.55-56N.203-220P

A nemzetközi szokásokkal összhangban álló bevett gyakorlat, ha nemzetek kormányai, katonai és politikai vezetése előrelátóan, minden lehetőségre felkészülve békeidőben szükségtelen, háború esetén kívánatos kitüntetések tervezet, illetve azok prototípusait legyártatja. A honvédség, illetve akkori nevén Magyar Néphadsereg elsőrendű feladata volt — mint manapság az ország védelme —, ebből fakadóan pedig a vizsgált időszak érintett vezetői is lépéseket tettek a háborús időszak kitüntetései előkészítésére.

Ezen kitüntetések az országok már békeidőben megtervezik, alapszabályaikat elkészítik, esetleg kis példányszámban legyártatják és a mozgósítási anyagban tárolják. Fegyveres konfliktus bekövetkezte esetén, már csak meg kell alapítani és máris lehet rendeltetésszerűen alkalmazni. Kevesen tudják, hogy a háborús teendők előkészítése érdekében a hadrendben még hadifogolytáborokat is kijelöltek az Alföldön, alkalmasint parancsnokokkal és tolmácsokkal, egészségügyi személyzettel stb. Az viszont érdekes, legalábbis idáig nincs nyoma, hogy a hidegháború idején nem merült fel — a hatvanas évekig bizonyosan — a hadikitüntetések előkészületére való igény.

A II. világháborúban adományozott Magyar Érdemrend hadidíszítményes és kardos fokozatai már prototípusként 1922 körül elkészültek, valószínű a Vitézségi Érmek sem 1939-ben terveződtek. A fegyveres konfliktusok hatására vitéz nagybányai HORTHY Miklós kormányzó 1939. IV. 14-én kelt elhatározásával a meglévő elismerési rendszert kiegészítette hadikitüntetésekkel is. Ennek keretében állították rendszerbe a négy osztályos Magyar Vitézségi Éremet, illetve a Magyar Érdemrend különböző fokozatait hadiszalaggal, a hadidíszítményes és a kardokkal ékesített alakjait.

A II. világháborút követően a hadikitüntetések megszűntek, az erre való igény jelenlegi ismereteink szerint a 1960-as évek közepe után vetődött fel ismét. A témát dr. MOLNÁR József (1925-2018) kutató, szakíró nyá. ezredes kezdte feltárni,¹ akinek a rendszerváltás előtt kutatási engedélye volt. Ez alapján betekinthezt a Magyar Állami Pénzverő TUK

(Titkos Ügyiratok Kezelésére hivatott) irattárába, azonban a többszöri sejtetés folytán a 30 évvel korábbi iratok sajnos már nem voltak fellelhetőek. BALIKAI Istvántól a Magyar Állami Pénzverő műszaki igazgatóhelyettesétől és néhány dolgozótól kapott a kutató felvilágosításokat.

A legalaposabb feldolgozás 2012-ben a *Hadtörténeti Közlemények*-ben jelent meg MAKAI Ágnes — SALLAY Gergely Pál — SOLYMOSI József tanulmányában.²

A magam részéről — mivel a korabeli szereplők egy részével személyes szakmai kapcsolatban álltam — az ismertetésen túl néhány kiegészítést is módomban áll közzé tenni. A Magyar Népköztársaság idején sok indokolatlan titkolódzás volt tapasztalható, a propaganda pedig a Varsói Szerződés tagállamait „Béketábornak” nevezte. Ilyen légkörben természetesen volt, hogy „Szigorúan titkos” minősítést kaptak a hadikitüntetések. A véletlen folytán személyes kapcsolatban álltam a kivitelezés néhány kulcsfigurájával. Így azzal a LEMPEL Józseffel (1927-1991), aki a hatvanas évek közepétől a honvédelmi tárcának személyügyi főtisztja, majd 1982-es nyugdíjazásáig kitüntetési osztályvezetője volt. A halála előtti időben árulta el, hogy a szalagokat a vikendházában titokban varratta meg.

„Az 1970-es évek közepe táján egy több múzeummal cserekapcsolatban álló, elismert gyűjtő kis papírcsokót adott át a Hadtörténeti Múzeum Numizmatikai Gyűjteménye akkori vezetőjének. A csokóból alig szalagsávnnyi, tehát 1–1,5 cm hosszúságú, színes selyem kitüntetésszalagdarabok hullottak ki. »Tegye el, de ne beszéljen róluk senkinek – hangzott az instrukció –, mert egy szupertitkos és így rendkívül értékes anyag 'foszlányairól' van szó: egy esetleges újabb háború idején adományozandó magyar szocialista hadikitüntetések szalagjairól.« – A gyűjteményvezető fiókja mélyére sülyesztette az izgalmas zsákmányt, majd lehető és lehetetlen utakon megpróbált a témáról hivatalos, megbízható információhoz jutni. Érthetően, nem sok sikerrel.»³

A meg nem nevesített személy én voltam, aki — a Zsinór Ipari Szövetkezet elnöke PETRÓ György illetve a Hadtörténeti Múzeum egyenruházattal foglalkozó munkatársa GALVÁN Károly régész (1929-2015) révén, akivel baráti kapcsolatot ápoltam — hozzájutottam a szalagokhoz. Akkoriban a szalagon és rendeltetésén kívül a más információim nem volt. Gyakorlatilag a rendszerváltás zürzavarában sikerült csupán egy sorozatra szert tennem.

A kitüntetések tervezője PAKURÁR István (1925-2003) grafikus, polgári alkalmazott volt a Honvédelmi Minisztérium Személyügyi Csoportfőnökségén 1990-ben nyilatkozott a *Pont* című újság számára a munkájáról, megemlítve hadikitüntetését is.

A hadikitüntetés okmányai 1965 szeptember és 1967 szeptember, valamint 1968 június között készültek, amelyek részben a Magyar Országos Levéltár és a Hadtörténeti Levéltár tulajdonában vannak. A tervezetek közül később csak a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés alapítására került sor.⁴ A kitüntetést 1980-ban FARKAS Bertalan magyar és Valerij KUBASZOV szovjet űrhajósok számára adományozták.

A Honvédelmi Tanács a Minisztertanács szűkebb kabinetjeként működött, feladata háború esetén az ország irányítása lett volna. Elnöke a vizsgált időszakban FEHÉR Lajos a minisztertanács elnökhelyettese, tagjai pedig a két fegyveres tárca minisztere CZINEGE Lajos vezérezredes és BENKEI András a honvédelmi, illetve a belügyi tárca vezetői voltak. a Honvédelmi Tanácsot kibővítették még CSÉMI Károly vezérezredessel a vezérkari főnökkel, KÖTELES Jenő altábornaggyal a honvédelmi minisztérium miniszterhelyettesével, a Munkásőrség parancsnokával és az Országos Tervhivatal elnökhelyettesével.

A grafikus 1967-ben pénzjutalmat kapott az elfogadott tervekért, majd a Honvédelmi Bizottság utasításával 1967-ben elkezdődött a kivitelezés. Ezt megelőzően készítették el a parancstervezeteket a meglévő viselési sorrendre vonatkozó elképzelések szerint. A kitüntetések mintáinak legyártására 1968-ban kerülhetett sor, talán 5-10 garnitúrában, melyet az „M” (mozgósítási) anyagban tároltak.

Háborús időszakban adható tervezett kitüntetések két csoportra oszthatóak. Az egyik csoportot már békeidőszakban is adományozták értelemszerűen nem haditettekért. A másik csoportot pedig háborús időszakban kívánták adományozni, haditettekért.

I. Békeidőszakban a szolgálati feladatok eredményes teljesítéséért, háború során pedig haditettekért is adományozható elismerésként terveztek:

1. Magyar Népköztársaság Érdemrend (1953/V.tv.);⁵ **(I-II.sz. melléklet)**

2. Vörös Zászló Érdemrend (1953/V.tv.);⁶ **(III.sz. melléklet)**

3. A Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozat (3 552/1956. [IX. 6.] MT.hat.); **(IV.sz. melléklet)**

4. A Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozat (3 552/1956. [IX. 6.] MT.hat.); **(V.sz. melléklet)**

5. A Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozat (3 552/1956. [IX. 6.] MT.hat.); **(VI.sz. melléklet)**

6. Kiváló Szolgálatért Érdemrend (1953/V.tv.);⁷ **(VII.sz. melléklet)**

II. Háborús időszakban haditettekért adományozható elismerések:

1. A Magyar Népköztársaság Hőse;⁸ **(VIII-IX.sz. melléklet)**

2. Vörös Csillag Érdemrend I. fokozat (1953/V.tv.);⁹ **(X.sz. melléklet)**

3. Vörös Csillag Érdemrend II. fokozat (1953/V.tv.);¹⁰ **(XI.sz. melléklet)**
4. Vörös Csillag Érdemrend III. fokozat (1953/V.tv.);¹¹ **(XII.sz. melléklet)**
5. Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozat; **(XIII.sz. melléklet)**
6. Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozat; ¹² **(XIV.sz. melléklet)**
7. Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozat; **(XV.sz. melléklet)**
8. Bátorságért Érdemérem arany fokozat; **(XVI-XVII.sz. melléklet)**
9. Bátorságért Érdemérem ezüst fokozat; **(XVIII.sz. melléklet)**
10. Bátorságért Érdemérem bronz fokozat; **(XIX.sz. melléklet)**
11. Háborús emlékérem; **(XX-XXI.sz. melléklet)**

A háborús kitüntetések a pártállami időszak kitüntetési rendszerébe illeszkedtek, ezt a stílust követték.¹³

Természetesen elkészült a háborús kitüntetések viselési sorrendbe való beillesztésének a tervezete is. Érdekes módon a hasonló rangú polgári kitüntetéseket a hadi kitüntetések elé sorolták, a Háborús Emlékérmeket pedig nem jelenítették meg a viselési sorrendben annak ellenére, hogy több rajz is készült a sorrendről. A mintapéldányok sem esztétikai külsejükben, sem kivitelezésükben nem tekinthetők jól sikerültnek.

A prototípusok elkészítését nyilvánvalóan az 1968. évi csehszlovák események sürgették. Az utasítás szerint a kitüntetések elkészítéséhez szükséges célszorszámok két példányban készültek. A rendszerváltáskor a minta példányok magángyűjtőkhöz kerültek. Egy sorozat kikerült nyugatra, ahonnan hivatalos megkeresés érkezett a honvédelmi tárcához. A Honvédelmi Minisztérium illetékesei válaszukban letagadták a hadi kitüntetések létezését. A hadi kitüntetések prototípusainak az elkészítését követően feltételezhetően még mintegy 5 sorozat készülhetett különböző időpontokban. Ezzel együtt is azonban a hadi kitüntetések történelmi kurióznak és ritkaságnak számítanak.

A Magyar Népköztársaság-i államformához tartozó kitüntetési rendszert és jelképeket és a köztársaság államformára való áttéréskor, azaz 1991. VI. 11-e után, az új címer bevezetését követően 1991-ben törvénnyel törölték el.¹⁴

Jegyzetek:

¹ MOLNÁR: 29-34.p.

² MAKAI — SALLAY — SOLYMOSI: 91-128.p.

³ MAKAI — SALLAY — SOLYMOSI: op.cit. 91.p.

⁴ 1979/4. (IV. 27.) ET.tvr.

⁵ Kezdetben RÁKOSI-, majd 1957-től KÁDÁR-címerrel. 1953/V.tv.

⁶ Kezdetben RÁKOSI-, majd 1957-től KÁDÁR-címerrel. Loc.cit.

⁷ Elnevezése 1964-ben „Érdemérem”-re változott. Loc.cit.

⁸ A háborús kitüntetések közül egyedül ezt az elismerést alapították meg békeidőszakban, ezen elismerésben részesültek FARKAS Bertalan magyar és Valerij KUBASZOV szovjet űrhajósok 1980-ban.

1979/4. (IV. 27.) ET.tvr.

⁹ Egy fokozatban alapították, a többi fokozatot később hozták létre. 1949-ben egymást követően két féle címerrel készült az 1949-es RÁKOSI-, majd az 1949-es KÁDÁR-címerrel.

1953/V.tv.

¹⁰ Loc.cit.

¹¹ Loc.cit.

¹² Eredetileg ezüst és bronz fokozatban is készült. az előlap képe 1947-ben a jelenlegire változott. A hátlapja kezdetben KOSSUTH-címerrel, majd 1957-ben a KÁDÁR-címerrel készült, ám a háborús mintapéldányokon a hátlap üres.

1946/VIII.tv.

¹³ BODROGI — MOLNÁR — ZEIDLER ; ZEIDLER

¹⁴ 1991/XXXI.tv.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

BODROGI — MOLNÁR — ZEIDLER — ZEIDLER — BODROGI Péter — MOLNÁR József — ZEIDLER Sándor: *A nagy magyar kitüntetéskönyv*. Budapest, 2005, Rubicon-ház Bt. 288 p. HU-ISBN 963 86 7211 0.

ZEIDLER — ZEIDLER Sándor: *Kitüntetések a Magyar Köztársaságban*. Budapest, Budapest, 1995, Kossuth Kiadó. 128 p. HU-ISBN 963 09 3807 3.

TANULMÁNYOK

MAKAI — SALLAY — SOLYMOSI — MAKAI Ágnes — SALLAY Gergely Pál — SOLYMOSI József: „Szigorúan Titkos!” A Magyar Népköztársaság háborús kitüntetései. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXV.évf. (2012) 1.sz. 91-132.p. HU-ISSN 0017-6540.

CIKKEK

- MOLNÁR (1.;) — MOLNÁR József: Háborús kitüntetések. *Az érem, közlemények régipénz- és emlékéremgyűjtők számára.* XLIX. évf. (1993) 1.sz. 29-34.p. HU-ISSN 0133-8005.

JOGSZABÁLYOK

- 1946/VIII.tv. (12.;) — 1946/VIII.tv. a Magyar Szabadság Érdemrend alapításáról.
- 1953/V.tv. (5.;6.;7.;9.;10.;11.;) — 1953/V.tv. egyes kitüntetések alapításáról.
- 1979/4. (IV. 27.) ET.tvr. (4.;8.;) — 1979/4. (IV. 27.) ET.tvr. a Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés és kitüntető cím alapításáról.
- Magyar Nemzeti Levéltár XIX—A—83—a—686/5.—1979.
- KOCSIS Piroska — OLMOSI Zoltán (szerk.): *Iratok a közös magyar-szovjet űrrepülésről 1979-1980.* 118.p. Budapest, 2011, Magyar Országos Levéltár. 261 p. HU-ISBN 978 936 63 1213 8.
- 1991/XXXI.tv. (14.;) — 1991/XXXI.tv. a Magyar Köztársaság kitüntetéseiről.

Mellékletek jegyzéke:

- I.sz. melléklet
A Magyar Népköztársaság Érdemrend (1953).
- II.sz. melléklet
A Magyar Népköztársaság Érdemrend (1957).
- III.sz. melléklet
Vörös Zászló Érdemrend.
- IV.sz. melléklet
A Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozat.
- V.sz. melléklet
A Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozat.
- VI.sz. melléklet
A Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozat.
- VII.sz. melléklet
Kiváló szolgálatért Érdemrend.
- VIII.sz. melléklet
A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés tervei.
- IX.sz. melléklet
A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés elfogadott változata.
- X.sz. melléklet
A Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata.
- XI.sz. melléklet
A Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata.
- XII.sz. melléklet
A Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata.
- XIII.sz. melléklet
A Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata.
- XIV.sz. melléklet
A Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozata.
- XV.sz. melléklet
A Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozata.
- XVI.sz. melléklet
A Bátorságért Érdemérem előkészítésre nem került tervezett alternatívái.
- XVII.sz. melléklet
Bátorságért Érdemérem arany fokozata.
- XVIII.sz. melléklet
Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata.
- XIX.sz. melléklet
Bátorságért Érdemérem bronz fokozata.
- XX.sz. melléklet
Háborús emlékérem előkészítésre nem került tervezett alternatívái.
- XXI.sz. melléklet
Háborús Emlékérem bevezetésre elkészített alternatívája.

I.sz. melléklet

A Magyar Népköztársaság Érdemrend (1953)

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

II.sz. melléklet

A Magyar Népköztársaság Érdemrend (1957)

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

III.sz. melléklet

Vörös Zászló Érdemrend

1953

1957

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

IV.sz. melléklet

A Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozat.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

V.sz. melléklet

A Haza Szolgálatáért Érdemérem ezüst fokozat.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

VI.sz. melléklet

A Haza Szolgálatáért Érdemérem bronz fokozat.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

VII.sz. melléklet

Kiváló szolgálatért Érdemrend.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

VIII.sz. melléklet

A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés tervei

Forrás ! MAKAI Ágnes — SALLAY Gergely Pál — SOLYMOSI József: „Szigorúan Titkos!” A Magyar Népköztársaság háborús kitüntetései. 126.p. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXV.évf. (2012) 1.sz. 91-132.p. HU-ISSN 0017-6540.

Megjegyzés: A középső változat került elfogadásra.

IX.sz. melléklet

A Magyar Népköztársaság Hőse kitüntetés elfogadott változata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

Megjegyzés: A kitüntetés békében is kiadásra került FARKAS Bertalan magyar és Valerij KUBASZOV szovjet űrhajósok számára.

X.sz. melléklet

A Vörös Csillag Érdemrend I. fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XI.sz. melléklet

A Vörös Csillag Érdemrend II. fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XII.sz. melléklet

A Vörös Csillag Érdemrend III. fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XIII.sz. melléklet

A Magyar Szabadság Érdemrend arany fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

Megjegyzés: Eredetileg ezüst és bronz fokozatban is készült. az előlap képe 1947-ben a jelenlegire változott. A hátlapja kezdetben KOSSUTH-címerrel, majd 1957-ben a KÁDÁR-címerrel készült, ám a háborús mintapéldányokon a hátlap üres.

XIV.sz. melléklet

A Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XV.sz. melléklet

A Magyar Szabadság Érdemrend bronz fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XVI.sz. melléklet

Bátorsáért Érdemérem előkészítésre nem került tervezett alternatívái

Forrás ! MAKAI Ágnes — SALLAY Gergely Pál — SOLYMOSI József: „Szigorúan Titkos!” A Magyar Népköztársaság háborús kitüntetései. 127.p. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXV.évf. (2012) 1.sz. 91-132.p. HU-ISSN 0017-6540.

XVII.sz. melléklet

Bátorsáért Érdemérem arany fokozata.

Forrás ! A szerző magánygyűteménye.

XVIII.sz. melléklet

Bátorságért Érdemérem ezüst fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XIX.sz. melléklet

Bátorságért Érdemérem bronz fokozata.

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

XX.sz. melléklet

A Háborús Emlékérem előkészítésre nem került alternatívái

Forrás ! MAKAI Ágnes — SALLAY Gergely Pál — SOLYMOSI József: „Szigorúan Titkos!” A Magyar Népköztársaság háborús kitüntetései. 127.p. *Hadtörténelmi Közlemények*, CXXV.évf. (2012) 1.sz. 91-132.p. HU-ISSN 0017-6540.

XXI.sz. melléklet

A Háborús Emlékérem bevezetésre elkészített alternatívája

Forrás ! A szerző magángyűjteménye.

